

שאלה: מדוע ציוה הקב"ה לא לאכול מעץ הדעת? איזה רע יש בו? מה התועלת להקב"ה שלמענה אסר על אדם ואשתו לאכול מן העץ?

תשובה: קודם כל נבאר מאמר חז"ל (סנהדרין דף ע') שניסו לזהות איזה עץ זה היה. יש אומרים כי היה גפן, המוציא ענבי יין. ויש אומרים גידול של חטים. ויש אומרים תאנים. נראה לומר ששלושתם רמוזים במקרא. "וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל, וְכִי תֵאָוָה הוּא לְעֵינַיִם, וְנִחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל. וַתִּקַּח מִפְּרִי וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִשָּׁה עִמָּה וַיֹּאכְלוּ" (בראשית ג, ו).

[א] "טוב העץ למאכל", כלומר מאכל חטים המשביעים את האדם בעת רעבונו. [ב] "וכי תאוה הוא לעינים" אלו התאנים, שיש להם טעם מתוק, ומעוררים חשק באדם. מי שסובל רעבון מוגבר, מיני פירות מאירים לו את העינים (סנהדרין יז ע"ב). [ג] "ונחמד העץ להשכיל" זה היין, שאם האדם שותה מזה קצת, בלי להגזים, היין גורם לו לאדם פקחות השכל (הוריות יג ע"ב). [ושמא מדובר בעץ מסוים, הבלתי ידוע היום, שיש בו פרי בעל שלושת התכונות הללו. חז"ל רק אחזו דוגמה של הסיבה שמפניה חשקה חוה בפרי, אבל באמת היו בפרי ההוא שלושת התועלות המוזכרות].

אבל בזה עוד הגדלנו את הקושי ששאלו בשאלה. אם זה מועיל כל כך, מפני מה הקב"ה אסר עליה לאכול מן הפרי? אלא כאן הגענו ליסוד גדול באמונתנו. לא שיש רע בעצם העבירה, אלא הקב"ה ציוה עלינו להתרחק ממנה ובזה האדם מוכיח יכולת הצייות, יכולת להתגבר על יצרו, יכולת ההתמודדות עם הרע שבקרבו שרוצה עצמאות, ולחיות בלי שום אדון עליו.

במלים אחרות, הקב"ה רצה שהאדם יתלמד לענוה, שידע האדם כי הוא נברא ולא בורא, שהאדם הוא עם נקודת התחלת הוייתו, ויש גם סוף להוייתו. על האדם להקדיש את חייו לקיום רצון הבורא. ולכן הקב"ה היה יכול לאסור עלינו לאכול בשר תרנגול ולהתיר לנו לאכול בשר חזיר. הקב"ה בחר לפרט דוקא דברים מסוימים, לא מחמת עצמם אלא כדי להכניס את הבריות למסגרת של משמעת דתית. יסוד לימודי זה אמרו לנו חז"ל (מדרש בראשית רבה, פרשה מד פסקה א):

"רב אמר לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות. וכי מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצואר, או מי ששוחט מן העורף? הוי לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות".

ובזה מוסבר עוד מאמר תמוה שאמרו חז"ל (סוכה נב ע"א): "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו". זה מאמר מפליא. כי אם הקב"ה מעוניין שנחדול מן החטא, היה עליו לעזור לנו להקטין את יצרנו הרע. מדוע דוקא להגדיל את יצרנו?

עוד אמרו שם (סוכה נב, א):
"לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה; ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין. צדיקים בוכין ואומרים 'היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה?'. ורשעים בוכין ואומרים 'היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה?'. ואף הקב"ה תמה עמהם שנאמר 'כה אמר ה' צבאות: כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם, גם בעיני יפלא'.

כלומר, הקב"ה מעוניין לעורר את מלחמת היצר, כדי שהאדם יגיע לשיא הגדולה הנפשית שלו, שהאדם מבטל כל שאיפה אחרת לפני הרצון שלו לעשות רצון אבינו שבשמים.

יפה הגדיר זאת הרב הבעל שם טוב זצ"ל (בספר הבעש"ט על התורה, פרשת נח). כאשר האב מלמד את בנו הקטן בן שנה ללכת על שתי רגליו, ולא לזחול על הרצפה על ידיו ורגליו, הוא מעמיד אותו במרחק קצר ממנו, נניח 30 ס"מ. הילד מפחד אבל אביו מרגיעו "אל תדאג. זרועותי יתמכו בך אם תיפול". כאשר אחרי ב' או ג' נסיונות התינוק מצליח, האב מעמיד אותו במרחק כפול ממנו, נניח מטר. שוב הבן מפחד. מרגיעו אביו "אל תפחד" אני לידך. אני עוזרך אם תפול". ושוב אחרי שהבן מדדה לקראת אביו אחרי נפילות בודדות, וכבר מיישר ללכת, אביו מרחיק אותו מרחק כפול, שני מטר ממנו, וחוזר על הלימוד והחינוך כיצד להתמודד נגד הפחד.

כך אומרת הגמרא הנ"ל (סוכה נב ע"א) כי עם ישראל מחונן עם יצר הרע תקיף, תקיף יותר משאר אומות העולם. וזה לכאורה תמוה, מה התועלת בזה? אלא לחשל את כוחותינו הנפשיים, כדי לתת לנו גבורה. כי הרוצה לַפְתֹּחַ שרירים מרים משקלות. וככל שמתרגל, מוסיף משקלות כבדים עוד יותר למען יהיה מוצלח יותר כגיבור.

כך נאמר על עץ הדעת טוב ורע, באמת לא היה בו שום רע. הקב"ה התיר לאדם ואשתו לאכול מכל עץ שבגן. שימו לב למלת "מכל". "וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ הַגָּן אֲכַל תֹּאכַל:

(יז) וּמַעַץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת". (בראשית ב, טז-יז). כלומר היו שם הרבה מיני אילנות בעלי פירות טעימים ומזינים. ולעומתם לא היה שום דבר מיוחד באותו עץ בודד שאסר עליו.

אבל כאשר חוה ספרה אל הנחש על העץ (בראשית ג, ב-ג), איך הגדירה את העץ הבודד הזה?

(ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ הַגֵּן נֹאכַל: [שימו לב שהיא השמיטה את המלה "מכל" כי זלזלה במה שכולם מותרים לה]

(ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן תָּמָתוּן: [שימו לב: היא ראתה את העץ האסור עליה שהוא ממש במרכז הגן, תופש כל המבט שלה, הוא בתוכו ולא עץ זניח שבצדי הגן].

כאשר אוסרים דבר מסוים על הילד או הנער, הוא דוקא מקבל חשק לאכול ממנו. "מִים גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ, וְלֶחֶם סֹתְרִים יִנְעֶם" (משלי ט, יז). וזה מה שהקב"ה רצה, כדי שהאדם יהיה בן חורין, שיפעיל את השכל שלו, שלא ילך שולל אחרי חומריותו, שלא יהיה עבד לתאוותיו. שהאדם יהיה שליט על גופו, ולא גופו שליט עליו.

לכן על כולנו להכיר כי דוקא בעל יצר-הרע מוגדל ומוגבר, אם האדם נלחם נגדו ומצליח ברוב הפעמים, סימן הדבר שהוא בעל נשמה גבוהה, סימן שהוא עבד נאמן להקב"ה, סימן שהוא מיועד לגדולה.